

כלילא - היו
נבעות ומנורות ננפרית ומלח שקרון

תוספות

עטרות חתנים - פירש בקונטרס:
עטרה נמשח ואין נראה, דאמר
עלה בפרק בתרא דסוטה (נט, ב): לא שנו
אלא של ורד ושל הדס, אבל של קנים
ושל חילת - מותר, ואין דרך לעשות
עטרה משל קנים. אלא, עטרות שעושים
כעין כיפה. ו"בראש כל אדם" דקאמר -
לא דווקא בראש ממש, אלא למעלה
מראש. ובמסכת מדות (סוף פרק שלישי
ל"א), דתנו: העטרות שבחלונות, פירשו
נמי האנונים: כעין כיפות מוזהבות
שעושין בחלונות. ולא הויא כלילא
דדהבא כההיא ד"במה אשה" (שבת נט, ב)
דקאמר: נפוק כמה כלילי בנהרדשא.
ודווקא לחתנים אסרו, דומיא דעטרות
כלות, דמפרש בסוטה (נט, ב) דהויא עיר
של זהב, ובפרק "במה אשה" (נ, א) אמר:
לא תצא אשה בעיר של זהב - מכלל
דבחול שרי. אלא דוקא חתנים וכלות
אסרו, משום שמחה יתירה, כדאמרינן
התם נמי (בבא בתרא ס, ב): זה אפר
מקלה שבראש חתנים.

בזמן שמצנפת בראש כהן גדול -
דאונה של כהן הדיוט קרויה
מגבעת, כדכתיב (שמות כח) "ועשית להם
אבנטים ומגבעות". ומפרש רבינו יצחק בן
אברהם: משום דלכהן הדיוט לא היה
ציץ והיתה גדולה קרויה מגבעת, אבל של
כהן גדול היתה קטנה קרויה מצנפת.
מיהו אומר רבינו יצחק דאשכחן בלשון
הגמרא דקרי נמי מצנפת לשל הדיוט
בפרק "בראשונה" ביומא (כה, א) דאמר:
נוטל מצנפת של אחד מהן. ואפילו היו
שוות נקט הכא בראש כהן גדול, לפי
שאין אסור אלא לחתנים, כדמפרש -
כעין כהן גדול, שהוא ראש ושר בישראל.

עושין עטרות לחתנים, יש של ורד ודס, בפולמוס -
*ני"ל, ויש של ורד ודס, בפולמוס -
חיל שהעלה אספסיונוס, קודם שנה טיטוס
עליהם. ועל האירוס - מפרש נפרק
נחרא דסוטה (נט, ב): טנלא דחד סומא,
והוא זוג המקשקש. רב חסדא -
תלמידו של רב הונא הוה, ולא היה משיב
נפשו. וכי קם רב הונא - אמר ליה רב
חסדא לריש גלותא: קרא כתיב. מה ענין
כו' - והלא מנפח מנגדי כהונה הוא!
האלהים מדרבנן - אינו אסור אלא
מדרבנן, וקרא נעטרה של מלך מיירי,
שהיה מתנפח שחטל כהונה ויגלה
לדקויה נגולה. והסדאין מילך -
חסדאיס וגליס דנריך.

ע"י פ"ב

אמר ליה ריש גלותא לרב הונא: פלילא מנא לן
דאסור? אמר ליה: מדרבנן, דתנן: יבפולמוס של
אספסיונוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס.
אדהכי קם רב הונא לאפנויי. אמר ליה רב חסדא,
קרא כתיב: "כה אמר ה' אלהים הסיר המצנפת והרים
העטרה זאת לא זאת השפלה הגבה והגבה השפיל",
וכי מה ענין מצנפת אצל עטרה? אלא לומר לך: בזמן
שמצנפת בראש כהן גדול - עטרה בראש כל אדם,
נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול - נסתלקה עטרה
מראש כל אדם. אדהכי אתא רב הונא, אשכחיהו
דהוי יתבי, אמר ליה: האלהים! מדרבנן, אלא חסדא
שמך וחסדאין מילך. רבינא אשפחיה למר בר רב אשי
דהנה גדיל פלילא לברתיה. אמר ליה: לא סבר לה
מר "הסיר המצנפת והרים העטרה"? אמר ליה:
דומיא דכהן גדול - בגברי, אכל בנשי לא. מאי "זאת
לא זאת"? "הרש רבי עזריא, וימנין אמר לה משמיה
דרב אמי, וימנין אמר לה משמיה דרב אסי: 'בשעה
שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל: "הסיר המצנפת
והרים העטרה", אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש
ברוך הוא: רבנו של עולם, זאת להן לישראל,
שהקדימו לפניך בסיני "נעשה" "לנשמע"? אמר להן:
לא זאת להן לישראל, שהשפילו את הגבוה והגביהו
את השפל והעמידו צלם בהיכל?"

ע"י פ"ב

ושל חילת כך בפני עצמו, אבל בודאי היו מצייירין
הקנים ומיפים אותם עד שהיו גאים מאוד.
וכדפירש רש"י משמע, דקאמר כל זמן שהמצנפת
בראש כהן גדול עטרה בראש כל אדם, ואם
כפירוש התוספות שפרשו שהיו עושים מקום
לחתן לישב תחתיו מה ענין זה לזה דתלה
במצנפת של כהן גדול, ועוד דקאמר מר בריה
דרב אשי גדיל כלילא לברתיה עד דומיא דכהן
גדול, ואם לא היה דומה כלל עטרת חתנים
למצנפת מה שייך דומיא בזה דקאמר דומיא דכהן
גדול, וכך פי' בזמן שהעטרה בראש כהן גדול,
וזה מורה על המדרגה האלנות שיש לישראל,
ומצד "הזה יש לאדם מעלה גם כן מה שהאדם
הוא מלך בתחתונים וראוי לאדם העטרה הזאת.
אבל כאשר אין המעלה הקדושה האלקית הזאת
לישראל, אין עטרה הזאת לאדם מה שהאדם מלך
בתחתונים והוא בטילה. משל זה כאשר יש מלך
במדינה אז יש כאן שרים ומושלים עמו ג"כ, אבל
אם אין מלך במדינה או אין ג"כ מושלים למטה
ממנו במדינה, וזה שאמר אם יש מצנפת שהיא
המעלה האלקית הקדושה נמצאת, ראוי שיהיו
עמו המעלה למטה מזה דהיינו עטרת בראש כל
אדם כאשר יש מצנפת בראש כהן גדול.
וקאמר בשעה שאמר הקב"ה הסר המצנפת
והרים העטרה אמרו מלאכי השרת לפני
הקב"ה רבש"ע וזאת להם לישראל שהקדימו נעשה
לנשמע, ומפני הקדמה הזאת ראויים לכתר ועטרה,
שהרי ירדו ק"ך רבוא מלאכי שרת באותה שעה

עוד שם בפר"ק דגיטין אמר ליה ריש גלותא
לרב הונא כלילא מנ"ל דאסור אמר ליה
מדרבנן דתנן בפולמוס של אספסיונוס גזרו על
עטרות חתנים ועל האירוס אדהכי קם רב הונא
לאפנויי אמר ליה רב חסדא קרא כתיב כה אמר
ה' הסר המצנפת והרים העטרה זאת לא זאת השפל
הגבוה הגבה השפל וכי מה ענין מצנפת אצל
עטרה אלא בזמן שיש מצנפת בראש כ"ג עטרה
בראש כל אדם נסתלקה מצנפת מראש כ"ג
נסתלקה עטרה מראש כל אדם אדהכי אתי רב
הונא אשכחיהו דהוי יתבי א"ל האלקים מדרבנן
אלא חסדא שמך וחסדאין מילך רבינא אשכחיה
למר ברי' דרב אשי דהוי גדיל כלילא א"ל לא סבר
מר הסר המצנפת והרים העטרה אמר ליה דומי'
דכהן גדול בגברי מאי זאת לא זאת דרש רב
עזירה זמנין אמר ליה משמיה דרב אמי בשעה
שאמר הקב"ה לישראל הסר המצנפת והרים
העטרה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה זאת
להם לישראל שהקדימו בסיני נעשה לנשמע אמר
להם לא זאת לישראל שהשפילו הגבוה והגביהו
את השפל והעמידו צלם בהיכל ע"כ. הא דקאמר
רב חסדא קרא כתיב, אף על גב דבהדי' אמרינן
(סוטה מ"ט ע"א) בפולמוס של אספסיונוס גזרו,
היינו שגזרו אף בזמן שבית המקדש קיים אבל
בשעת חורבן קרא כתיב, ורש"י ז"ל פי' עטרות
ממש וכתבו התוספות שאין נראה דאמרינו עלה
בסוטה בפרק בתרא לא שנו אלא של ורד ושל
הדס אבל של קנים ושל חילת מותר ע"כ ואין
דרך לעשות עטרה משל קנים ע"כ. ויראה דאין
זה קשיא כלל, דודאי אין דרכו לעשות של קנים

שהקדימו נעשה לנשמע וקשרו לכל אחד מישראל
שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע.
ועתה אמר הסר המצנפת והרים העטרה, וכבר
פרשנו בחבור התפארת (פ"ט, ס"א) כי ראויים
לישראל לכתרים בשביל נעשה ונשמע, ויש פרשנו
הטעם כי למה היה להם הכתרים ע"י נעשה ונשמע
ע"י ותמצא מבואר, ועל זה השיב הקב"ה לא זאת
לישראל שהגביהו השפל והשפילו הגבוה
למר: שיהיו שיהיה ג"כ עמו:
אמר ליה ריש גלותא
לרב הונא כלילא מנ"ל
דאסור אמר ליה
מדרבנן דתנן בפולמוס
של אספסיונוס גזרו על
עטרות חתנים ועל
האירוס אדהכי קם רב
הונא לאפנויי אמר ליה
רב חסדא קרא כתיב כה
אמר ה' הסר המצנפת
והרים העטרה זאת לא
זאת השפל הגבוה
הגבה השפל וכי מה
ענין מצנפת אצל עטרה
בראש כל אדם נסתלקה
מצנפת מראש כ"ג עטרה
בראש כל אדם נסתלקה
עטרה מראש כל אדם
אדהכי אתי רב הונא
אשכחיהו דהוי יתבי א"ל
האלקים מדרבנן אלא
חסדא שמך וחסדאין מילך
רבינא אשכחיה למר ברי'
דרב אשי דהוי גדיל כלילא
א"ל לא סבר מר הסר
המצנפת והרים העטרה
אמר ליה דומי' דכהן
גדול בגברי מאי זאת
לא זאת דרש רב עזירה
זמנין אמר ליה משמיה
דרב אמי בשעה שאמר
הקב"ה לישראל הסר
המצנפת והרים העטרה
אמרו מלאכי השרת לפני
הקב"ה זאת להם לישראל
שהקדימו בסיני נעשה
לנשמע אמר להם לא זאת
לישראל שהשפילו הגבוה
והגביהו את השפל והעמידו
צלם בהיכל ע"כ. הא דקאמר
רב חסדא קרא כתיב, אף על
גב דבהדי' אמרינן (סוטה
מ"ט ע"א) בפולמוס של
אספסיונוס גזרו, היינו שגזרו
אף בזמן שבית המקדש קיים
אבל בשעת חורבן קרא כתיב,
ורש"י ז"ל פי' עטרות ממש
וכתבו התוספות שאין נראה
דאמרינו עלה בסוטה בפרק
בתרא לא שנו אלא של ורד
ושל הדס אבל של קנים ושל
חילת מותר ע"כ ואין דרך
לעשות עטרה משל קנים ע"כ.
ויראה דאין זה קשיא כלל,
דודאי אין דרכו לעשות של
קנים

בד"ה עטרות בו' ודוקא לחתנים אסרו דומיא דעטרות כלות בו' עכ"ל.
ודקאמר נסתלקה עטרה מראש כל אדם לאו דוקא אלא דומיא דכ"ג
שהוא ראש ושר נישארל כמ"ס לקמן פ"ב והך נמי דלקמן דהוה גדיל כלילא
לברתיה לכלה קאמר וכעין כיפה והך ממני' דקוטה דאסרו עטרות כלות
ידע לפרושי נעיר של זהב אלא מהאי קרא דהסר עטרה הוה קשה ליה
לכנינה דהוה ס"ד לאסור ננסי דומיא דנגברי דהיינו נמי כיפה וק"ל:

ע"ת א"י

שם וכי מה ענין מצנפת אצל עטרה. הקשה מהרש"א דליל
והלא מצנפת כתיב קודם עטרה, והוה ליה למימר מה ענין עטרה
אצל מצנפת, ע"ש. ונ"ל בס"ד, דפשטיה דקרא איירי במצנפת
כהן גדול, ועטרה של מלך, ולכן הוקשה לו שתי קושיות, אחת
מה צורך להזכיר את המצנפת, כיון דאמר והרם העטרה דאין שם
מלך, אי"כ שמע מינה בית המקדש הרב ונמילא אין שם כהן
גדול, ועוד קשיא ליה דהוה ליה להקדים העטרה למצנפת, והכי
הוה ליה למימר הרם, העטרה והסר המצנפת, והא מלך קודם
לכה"ג, ומינוי כה"ג יהיה על פי המלך, ולזה אמר מה ענין
מצנפת אצל עטרה, דכל קושיותיה היא על המצנפת, שאין צריך
להזכירה כיון דמוכר העטרה, ועוד קשיא ליה על המצנפת
שהקדימה לעטרה, ומתריץ דעטרה קאי על עטרת התנים, שהיא
קטנה במעלה לגבי המצנפת של כה"ג, ולכך הקדים המצנפת על
העטרה, וגם הוצרך לזכור את שניהם, לומר כל זמן שהמצנפת
בראש כה"ג, אז עטרה בראש כל אדם:

שם חסדאה את וחסדאין מילך. נ"ל בס"ד כי לולא זה הטעם
של רב חסדא דסמך לה אקרא, היה מן הדין לאסור הכלילא גם
לנשים דמאי שנא לחלק בין גברי לנשי בהא, ורק לפי טעמו של
רב חסדא מצינו טעם לחלק בין גברי לנשי, והיינו כדאמר מר בריה
דרבנא דומיא דכהן גדול ודברי דברי, מפני דסמך לה אקרא שהלה
העטרה במצנפת דכהן גדול, ולהכי אית לן למימר הכי, נמצא
מדברי רב חסדא יצא קולא ורווחא לעלמא, לעשות כלילא לנשי,
ולא נאסור להם, ולזה אמר חסדאה ששמך חסדא, ובדיק בשבא
דאת מסטרא דחסדא, ולכן חסדאין מילך, כי דברך הם ככוג חסד
לנשים, דמקילגן להתיר להם העטרות:

ועוד נ"ל בס"ד, טעם שנותנין עטרה בראש החתן כיום
חתונתו, מפני כי בחתונתו נשלם אצלו הארת שם י"ה, שהוא סוד
הכמה וכינה שמאירים בהשפעת הכתר הרמוז בקצוה של יד, ולכן
הארה זו נקראת בשם עטרה על שם הארת הכתר העומדת עליה,
ולזכר זה נותנין עטרה בראש החתן, וידוע כי הגאון פוגנת בשם
י"ה, שהוא כמנין גאון, והמצנפת של כהן גדול מתקנת פגם הגאון
שפוגם בשם י"ה, נמצא במצנפת יש חיקון לשם י"ה. ואמרתיה על
זה רמו נכון, תחלק קריאת המצנפת לשיני חלקים, וקרי בה מין נפת,
דהיינו מן בא"ת ב"ש י"ה, תעשה בו המצנפת נפת כלומר חיקון,
ולזה אמר כל זמן שמצנפת בראש כהן גדול, שבה נתקן שם י"ה,
או עטרה שרומזת להארת שם י"ה, היא בראש כל אדם, וידוע כי
ד' חלקים פ"ש ר"מו דר"ש ס"ד הם כנגד ד' מילואים, וחלק הסוד
הוא כנגד ע"ב שהוא מספר חסד, לכן חלק הסוד נקרא תורת חסד,
כדכתיב (משלי ל"א כ"ו) ותורת חסד על לשונת. והנה רב הונא הבין
בעומק דברי רב חסדא, שאמר כל זמן שמצנפת בראש כהן גדול
וכי, שיש בהם סוד, ומלין לצד עלאה ימלל, ולכן אכר חסדא את
וחסדאין מילך, רצה לומר בדברך יש סוד עמוק, שהוא נקרא
תורת חסד:

שם זאת לישראל שהקדימו לפניה נעשה לנשמע. י"ל למה
תלו הדבר הזה בזכות הקדימה נעשה לנשמע, ולא תלו הדבר
בזכות קבלת התורה כולה בסתם, שקבלו עליהם. ונ"ל בס"ד,
דידוע דעל קדימת נעשה לנשמע, יש להעיר, איך יאמרו נעשה
קודם שישמעו, וכתבנו במקום אחר כונתם הוא, כי להיותם נשמעם
מעולם המחשבה, יש כח במחשבה שלהם, שתהיה המחשבה
כמעשה, ולכן כיון שאמר להם משה רבנו ע"ה שהקב"ה נותן להם
התורה שיש בה תר"ג מצות, נתאוו לה בלבבם ואמרו מתי יאמר
לנו אלו התר"ג מצות ונקיים אותם, ולכך אע"פ שיעדיין לא ידעו
מה הם, חשיב כאלו קיימו אותם כמעשה, ועל כן אמרו נעשה
ונשמע, כי על פי כונתם ומחשבתם שהתאוו לכל תר"ג, חשיב
כאלו קיימו אותם כמעשה, ואי"כ שמעו מה הם, נמצא מן הקדימה
שהקדימו נעשה קודם נשמע, מוכח שיש לישראל זכות מן
המחשבה שבראש, כאלו הם מקיימים בה את כל תר"ג מצות
בפועל, ועל כן בדין הוא שתהיה המחשבה טובה שבראש תגין
עליהם להצילם מן הגזרה הזאת, של הסרת הנדיים של הראש,
שהם המצנפת והעטרה, וזו היא טענה של מלאכי השרת, והשיב
להם הקב"ה ראיה גזרה זו של הסרת שתי עדיים שבראשם, שהם
מצנפת ועטרה, שתתקיים בהם בעבור מה שפגמו פגם גדול
בראשם, שחשבו לעבוד עבודה זרה שהוא ככופר בכל התורה
כולה, והיינו כל תר"ג מצות שבה, ולזה אמר שהשפילו את
הגבוה, הוא אות ד' של אחד להשפילו לעשותו ר"ש, והגביהו
את השפל הוא אות רי"ש דאל אחר לעשותו דל"ת חס ושלוט, ועון
זה נתפסים בו מצד המחשבה לבדה:

בן יא"צ

אין לישראל גובה ומעלה האלקית אין ספק שנטל
מהם עטרה בראש כל האדם, ודבר זה מבואר. לכך
אמר דומיא דכ"ג בגברי, דלא שייך חשיבת עטרה
רק באיש שהוא בעל מעלה ויורה העטרה על חשיבות
ומעלה. אבל אשזו לאו בת חשיבות היא.

וקאמר בשעה שאמר (ש)הקדוש ברוך הוא הסר
המצנפת והרם העטרה, אמרו מלאכי השרת
לפני הקב"ה רבונו של עולם זאת להם לישראל
שהקדימו נעשה לנשמע, ומפני הקדמה הזאת
ראויים לכתר ועטרה, שהרי ירדו ק"ך רבוא מלאכי
שרת וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים אחד
כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע (שבת פ"ח א'),
ועתה אמר הסר המצנפת והרם העטרה, וכבר
פרשנו כי ראויים לישראל לכתרים בשביל נעשה
ונשמע, שהיו ישראל דומים למלאכים הנבדלים שהם
מקדימים נעשה לנשמע כדאיתא במסכת שבת (שם)
וכאשר יש להם דמיון אל המלאכים הנבדלים
ראויים אל הכתר והפך זה אשר הם בעלי חומר
ומרוחקים מן הכתר, ועליהם נאמר שבו לכם פה
עם החמור עם הדומה לחמור (יבמות ס"ד, ב') והם
עבדים לא מלאכים כמו שפירשנו במקום אחר, ולעולם
הבא שיהיו נבדלים מן החומר לגמרי נאמר עליהם
(ברכות י"ז, א') צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן
ואין [להאריך] כאן במקום זה, ועל זה השיב הקדוש
ברוך הוא לא זאת לישראל שהגביהו השפל והשפילו
הגבוה ולכך ראוי שיהיה בטל גבהותם מהם ועל
זה אמר הרם העטרה והסר המצנפת ודי בזה. *

הנהי, הנהי, הנהי

גזרו על עטרות התנים
וכו'. הא דקאמר רב
חסדא קרא כתיב, אע"ג
דבהדיא אמרינן בפולמס
של אספסינוס גזרו, היינו
שגזרו אף בזמן בית
המקדש אבל בשעת חורבן
קרא כתיב, ורש"י ז"ל פי'
עטרות ממש, וכתבו
התוס' שאין נראה דאמרי'
עלה בסוטה בפרק בתרא
לא שנו אלא של ורד ושל
הדס אבל של קנים ושל
חילות מותר ע"כ, ואין
דרך לעשות עטרה של
קנים ע"כ. ויראה דאין זה
קשיא כלל על פי רש"י,
דודאי אין דרכן לעשות
של קנים ושל חולות כך
בפני עצמן, אבל בודאי
היו מצייירי' הקנים ומיפים
אותם עד שהיו נאים
מאוד מאוד, וכדפי' רש"י
משמע, דקאמר כל זמן
שהמצנפת בראש כ"ג
עטרה בראש כל אדם,
ואם כפירוש התוספות
מאי ענין זה לזה דתלה
במצנפת של כ"ג, ועוד
דקאמר מר בריה דרב
אשי גדל כלילא לברתיה
עד דומיא דכ"ג בגברי
ואם לא היה דומה כלל
עטרות התנים למצנפת
מאי שייך דמיון בזה
דקאמר דומיא דכ"ג.
וכך פי', בזמן שעטרה
בראש כ"ג וכו',
שהעטרה באין ספק יורה
על המעלה והחשיבות.

והמצנפת בראש כ"ג מורה על המעלה האלקית שיש
לישראל, ולכך המצנפת היה מכפר על גסות רוח
יבא דבר שבגובה ויכפר על דבר שבגובה (ובחים
פ"ח, ב') כי הכוונה והמעלה האמיתית יכפר על גסות
רוח שאין ראוי אותו גובה ודבר זה מבואר, וכאשר